

יחסים בין קבוצות בחברה בעת משבר הקורונה -

איורים והזדמנויות מנקודת המבט של הפסיכולוגיה החברתית

אקורד - פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי, הוא ארגון חברתי-אקדמי ייחודי, המפתח ומנגיש ידע אקדמי חדשני בפסיכולוגיה חברתית, על מנת לקדם יחסים שוויוניים, סובלניים ומכבדים בין הקבוצות החברתיות והאתניות השונות בחברה הישראלית, ובין החברה הישראלית לחברות השכנות במרחב.

מסמך זה מציג מספר היבטים ונקודות למחשבה, מתוך הפרספקטיבה של הפסיכולוגיה החברתית, בנוגע להשלכות משבר הקורונה על התהליכים הבין קבוצתיים המתרחשים בכל חברה בעולם, ובדגש על החברה בישראל.

המסמך מצביע על האתגרים וההזדמנויות בעת הזו, אשר עומדים בהקשר של היחסים שבין הקבוצות בחברה בישראל, ומציע דרכי פעולה להתמודדות אפקטיבית עם האתגרים ודרכים למינוף ההזדמנויות הקיימות כדי לקדם חברה שוויונית, סובלנית ומכבדת יותר.

המסמך מיועד לאנשים העוסקים בחינוך ובשינוי חברתי, למחנכים ולמנהלים בכל המגזרים ועבור כל מי שמתעניין או עוסק ביחסים שבין הקבוצות בחברה.

כתיבה: קארין סנדל וענבל סיפריס

עריכה: רון גרליץ וענבל סיפריס

תרמו והוסיפו: פרופ' עירן הלפרין, ד"ר יוסי חסון וד"ר אורנית רמתי-דביר

עריכה לשונית: גילי קרול

עריכה גרפית: קרן איסקוביץ

ספטמבר 2020, אלול תש"פ

הקדמה

מגפת הקורונה שפרצה בתחילת 2020 והתפשטה במהירות ברחבי הגלובוס הפכה עד מהרה לבעיה בריאותית, כלכלית וחברתית של האנושות כולה. נוסף לכך, למגפה ולהשלכותיה יש השפעה משמעותית גם על יחסים בין קבוצות שונות בחברה בישראל ובעולם. בהיעדר תרופה או חיסון למחלה, ההתמודדות היעילה ביותר מול המגפה טמונה ביכולת לרתום את כלל האוכלוסייה למאבק בהתפשטות הנגיף. שיתוף פעולה אפקטיבי בין הקבוצות השונות בכל חברה מתברר בימים אלה כלא פחות מקריטי, לבלימת ההדבקה ולחזרה לשגרת חיים רגילה ובריאה. למרות ההבנה הגדלה בצורך לאחד שורות, אנחנו עדים לכך ששיתוף פעולה בחברה הטרוגנית ומרובת שסעים חברתיים הוא אתגר גדול.

מרכז אקורד – פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי הוא ארגון אקדמי-חברתי ייחודי. הארגון מפתח ומנגיש ידע מדעי וחדשני בפסיכולוגיה חברתית כדי לקדם יחסים שוויוניים, סובלניים

ומכבדים בין הקבוצות החברתיות והאתניות שונות בחברה הישראלית, ובין החברה הישראלית לחברות השכנות במרחב. אנו פועלים בשדה החינוכי במטרה לקדם חינוך לחיים משותפים בחינוך הפורמאלי והבלתי פורמאלי; בשדה התעסוקתי כדי לקדם תעסוקה מגוונת, מכילה ושוויונית; וכן בשדה המחקרי והייעוצי כדי לסייע לארגונים וגופים הפועלים בשטח להטמיע בפעולתם ידע וכלים מעולם הפסיכולוגיה החברתית, על בסיס אבחון פסיכו-חברתי מקדים.

מטרתו של מסמך זה להציג מספר היבטים ונקודות למחשבה, מתוך הפרספקטיבה של הפסיכולוגיה החברתית, בנוגע להשלכות המשבר על התהליכים הבין קבוצתיים המתרחשים בכל חברה בעולם, ובדגש על החברה בישראל. המסמך מיועד לאנשים העוסקים בחינוך ובשינוי חברתי, למחנכים ולמנהלים בכל המגזרים ועבור כל מי שמתעניין או עוסק ביחסים שבין הקבוצות בחברה.

במסמך נצביע על האתגרים וההזדמנויות בעת הזו, אשר עומדים בהקשר של היחסים שבין הקבוצות בחברה בישראל. **נציע דרכי פעולה להתמודדות אפקטיבית עם האתגרים ודרכים למינוף ההזדמנויות הקיימות כדי לקדם חברה שוויונית, סובלנית ומכבדת יותר. כמו כן, נציג כלים פרקטיים שפיתחנו באקורד בתקופת המשבר כדי לסייע להשגת מטרה זו.**

האתגרים מנקודת מבט של הפסיכולוגיה החברתית

מגפת הקורונה מהווה איום בריאותי, איום כלכלי ואיום ברמה הפסיכולוגית על הציבור הרחב. **בתקופות חירום, המאופיינות לרוב ברמות גבוהות של חרדה, של אי ודאות ושל תחושות איום יש השפעה עמוקה לתחושות אלו על התפיסות, העמדות, הרגשות וההתנהגויות בקרב קבוצות שונות בחברה ועל היחסים שביניהם.** נציין להלן את התופעות הדומיננטיות בהקשר זה.

פחד וחרדה קולקטיבית

תחושת החרדה והפחד נוצרת במצבים בהם אנו מעריכים איום חיצוני כמשמעותי, ובאותה עת חשים חוסר יכולת או אי ודאות לגבי המסוגלות שלנו להתמודד עם אותו איום.

אחת התיאוריות שיכולות לשפוך אור על האופן שבו תחושת החרדה הקיומית משפיעה על יחסים בין קבוצות נקראת תיאוריית החרדה הקולקטיבית (collective angst)¹. על פי תיאוריה זו, כאשר אנשים חשים שקיים איום קיומי על חייהם ועל המשכיות הקבוצה שלהם, מתעוררת בהם תחושה של חרדה קיומית קולקטיבית. בדומה למצב הנוכחי בו המגפה עלולה לגרום לכך שהם באופן אישי או במקרה קיצוני אף כל הקבוצה אליה הם משתייכים, ייכחדו. במצבים אלה, המוטיבציה הרגשית של האנשים היא להפחית או לחסל את מקור האיום כדי להבטיח את חייהם ואת עתידה של הקבוצה אליה הם משתייכים. נגיף הקורונה הוא כמובן איום ישיר, אך גם חברי קבוצות החוץ שמפרים הנחיות בריאותיות נתפסים כמאיימים על הבטחת עתידה של הקבוצה.

תחושת החרדה היא למעשה תוצר של האיום הנתפס. כך שככל שהאיום החיצוני גדול יותר, כך עולה רמת החרדה והצורך בוודאות. מחקרים שונים מראים כי חרדה קיומית קולקטיבית גורמת לאנשים להתכנס בתוך הקבוצה אליה הם שייכים בצורה חזקה יותר, כלומר: קבוצת הפנים. ואף מייצרת פילוג חברתי וריחוק מקבוצות אליהן הם אינם משתייכים, קרי: קבוצות החוץ.

¹ Wohl, M. J., Squires, E. C., & Caouette, J. (2012). We were, we are, will we be? The social psychology of collective angst. *Social and Personality Psychology Compass*, 6(5), 379–391. doi:10.1111/j.1751-9004.2012.00437.x

המנגנון שמייצר את הפילוג נובע מהצורך בוודאות ובביטחון. אלה מובילים לחיפוש אחר המוכר, הוודאי והבטוח. מנגנון זה מביא להדרה ולריחוק מכל מה שאינו כזה ועלול לייצר חשש לסכנה. עבור רוב האנשים, השתייכות חזקה יותר לקבוצת הפנים עונה על הצרכים המתעוררים במצבים אלו. תהליך נוסף המתרחש בעקבות ההתכנסות בתוך קבוצת השייכות, הוא היצמדות לאמונות ולערכים בסיסיים של האדם והקבוצה אליה הוא שייך. דבר זה כרוך פעמים רבות בהאדרה עצמית של קבוצת הפנים שהיא טובה יותר ביחס לקבוצות אחרות. כתוצאה מכך, במצבים בהם יש תחושת חרדה אנשים עלולים לפתח עמדות שליליות ואגרסיביות יותר כלפי קבוצות אחרות אשר מתבטאות בחוסר סובלנות, בגזענות ובאפליה.

המחקרים שנערכו לאחרונה באקורד ביחד עם מעבדת PICR בנושא השפעת משבר הקורונה על היחסים בין הקבוצות בישראל² מספקים תימוכין לתיאוריית החרדה הקולקטיבית ומציגים תמונת מצב מדאיגה. באותם מחקרים נמצא כי ככל שתחושת האיום מווירוס הקורונה גבוהה יותר בקרב יהודים לא־חרדים, כך קיימת אצלם נטייה לחשוב שיש למנוע מאזרחים ערבים להשפיע או לקחת חלק בתהליכי קבלת החלטות בנושאים חשובים, וכי יש למנוע מיהודים חרדים לקיים עצרות והפגנות. חשוב להדגיש שהמחקר מצא קשר בין **תחושת האיום מהנגיף לבין תמיכה בפגיעה בזכויות של קבוצות מיעוט, כולל בזכויות אשר למימושן אין כלל השפעה או קשר למגיפה**, כמו הזכות של אזרחים ערבים לקחת חלק בתהליכי קבלת החלטות. **ממצא זה מצביע על הסכנה של עלייה פתאומית בתחושת האיום בקרב הציבור. התובנות הפסיכולוגיות המוצגות לעיל צריכות לשמש תמרור אזהרה לתהליכים חברתיים שליליים, כמו למשל התגברות התמיכה באפליה, שמתחילים בעתות משבר ועלולים להסלים אם לא יינקטו מהלכי מנע.**

התעצמות סטריאוטיפים שליליים וביטויים פוגעניים

סטריאוטיפ הוא למעשה כל הכללה, של דימוי או אפיון, לגבי קבוצת אנשים על בסיס זיהוי אתני, חזותי, מגדרי וכדומה. סטריאוטיפ הוא תהליך קוגניטיבי טבעי אשר מסייע לאנשים לעבד מידע מורכב במהירות, ובכך מאפשר להגיב לסיטואציות שונות במהירות גבוהה יותר. עם זאת, בהקשר הבין-קבוצתי סטריאוטיפ הופך לבעייתי כאשר להכללה על קבוצה מסוימת מתווסף ייחוס שלילי אשר משפיע על עמדות, על אמונות ועל רגשות - אשר יחד הם פוטנציאל להתנהגות שלילית כלפי אותה קבוצה.

אחד הביטויים של הקצנת היחסים בין הקבוצות בישראל, בתקופת הקורונה, מתבטא בשיח מכליל ופוגעני כלפי קבוצות הנתפסות כמפרות את ההנחיות, ובמיוחד כלפי החברה החרדית. מחקר שנערך באקורד מצא כי קרוב ל-90% מהמשיבים בקרב הציבור החרדי דיווחו כי הקפידו על שמירת ההנחיות. למרות זאת, בתחילתו של המשבר בחודשים מרץ ואפריל 2020, התקשורת הציגה באופן שיטתי את כלל הציבור החרדי כמתעלם מהנחיות של משרד הבריאות.

² "מגפת הקורונה עלולה להחריף את היחסים בין הקבוצות בישראל - אך יכולה גם לשמש כהזדמנות לשינוי חיובי". מחקר בתוך: אתר אקורד-פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי, האוניברסיטה העברית.

הצגה זו, ובנוסף אליה ההפצה ברשתות החברתיות של תמונות וסרטונים המאשימים את החרדים, היו קרקע פורייה לחיזוק והעצמת הסטריאוטיפים השליליים הקיימים כלפי החרדים. הוקעה של התנהגות המיעוט בקרב החרדים והנהגתם על שלא הקפידו לשמור על ההנחיות, ובכך סיכנו את בריאות הציבור, היא התייחסות סבירה לחלוטין. אך חשוב לזכור כי ככל הנראה הרוב המכריע בקרב ציבור זה אכן הקפיד על הכללים, וצביעה אחידה של ציבור שלם באופן שלילי מעצימה סטריאוטיפים ומעמיקה שסעים בחברה.

הכללה של סטריאוטיפים אלה על הקבוצה כולה הינה תופעה מוכרת הנובעת מתוך הנטייה לראייה הומוגנית של קבוצות אחרות. **הנטייה להכליל ולשייך סטריאוטיפים על קבוצות שלמות נעשית בקלות גדולה יותר תחת מצבי לחץ וחרדה**, שהוזכרו למעלה, ולכן אנו רואים יותר ויותר מהן במרחב הציבורי. חשוב לציין כי **אנשים נוטים לעשות זאת בעיקר כלפי התנהגות בלתי הולמת של חברי קבוצת החוץ, בעוד שהתנהגות דומה של חברים מקבוצת הפנים זוכה להתעלמות או להצדקה**. התגובות בשטח

ממחישות הטיה זו בצורה ברורה יותר, למשל כאשר בקרב הציבור החילוני היו שהביעו כעס רב כלפי עצם הפרסומים על הפרת ההנחיות של חילונים בחופי הים. זאת בזמן שהתגובות על פרסומים של הפרת ההנחיות בקרב הציבור החרדי זלגו במהרה במקרים רבים לשיח של שנאה. העיתונאי יאיר שרקי המסקר את החברה החרדית זיהה את המגמה המסוכנת וכתב כי "השתלחויות כלפי החברה החרדית לא רק מעידות על חוסר סולידריות, אלא על שנאה של ממש. כל זאת באשמת קומץ קטן שמסרב להקשיב להנחיות - וצריך שייענש בהתאם"³.

³ יאיר, שרקי, 2 באפריל 2020. "השנאה כלפי החרדים מסוכנת לא פחות מהנגיף", N12.

שנאה מול כעס

רגש השנאה הוא באופן מובהק החסם הרגשי המשמעותי ביותר העומד בפני שיפור יחסים בין קבוצות. שנאה מבוססת על תפיסה שהקבוצה האחרת רעה מטבעה, וכי תמיד תישאר כזו ללא יכולת להשתנות. ההשלכות בתפיסה של קבוצת החוץ בצורה הזו הן דרמטיות, מכיוון שאם הם לעולם לא ישתנו, ואם הם רעים מטבעם הרי שיתוף פעולה הוא חסר טעם. וכך האופציה היחידה היא הדרה חברתית ובמקרה של קונפליקט אלים היא המשך המאבק. רגשות של שנאה כלפי קבוצות שונות בחברה הן סכנה יתרה בימי הקורונה, מכיוון שהתגברות על המגפה תלויה במידה רבה ביכולת של כלל האוכלוסייה לשתף פעולה באופן מוצלח.

לעומת זאת, כעס הוא רגש עם מאפיינים אחרים. הוא נובע מהתחושה שנעשה דבר מה שאינו מוצדק ואינו הוגן והתפיסה היא שיש לאדם אחר אחריות לשנות את המצב הקיים. **בניגוד לפחד או שנאה, יש בכעס תחושת מסוגלות שאפשר לתקן את העוול או לשנות את ההתנהגות הלא הוגנת. ולכן כעס בהקשר של יחסים בין קבוצות עשוי להיות גורם מניע לפעולה, ויש לו חשיבות רבה ביצירת שינויים חברתיים.**

בהקשר של הקורונה, תגובה של כעס לא־יצויות להנחיות היא לגיטימית ומובנת מכיוון שהפרה של ההנחיות בידי פרט או קבוצה עלולות לסכן את כלל הציבור. עם זאת, ישנה חשיבות רבה להבחנה בין תחושה של כעס לבין תחושה של שנאה בהקשר הבין-קבוצתי. בעוד כעס הוא רגש קונסטרוקטיבי אשר מוביל לרצון לתקן התנהגות פסולה כמו הפרה של הנחיה, שנאה הוא רגש דסטרוקטיבי אשר מוביל לרצון להדיר או לפגוע באחר, ולעיתים עלול אף להניע לאלימות ממשית. **לכן ההשלכות של שנאה מוגברת עלולות להיות הרסניות וארוכות טווח עבור החברה גם לאחר שהמגפה תחלוף.**

עיוורון לא־שוויון חברתי

שוויון ואי-שוויון הם מושגים שעולים לא מעט בשיח הציבורי בהקשרים שונים. אך בעיני נגיף הקורונה כולנו שווים, וככל הנראה הוא אינו עושה הבחנה בין מוצא עדתי, דת או צבע עור. **למרות זאת, ההתמודדות עם הקורונה חושפת בפנינו נקודות עיוורון שלנו כחברה, כלפי קבוצות מיעוט וקבוצות הסובלות מאפליה.** מנקודת המבט של הפרספקטיבה הפסיכו-חברתית אנו בוחנים את המבנים הפסיכולוגיים, את הרגשות ואת הצרכים שיש לקבוצה שהיא עתירת כוח, לעומת קבוצה שהיא דלת כוח ואת המנגנונים המשמרים את האי־שוויון החברתי.

יש שלושה פרמטרים להבחנה בין קבוצה חזקה לחלשה: מהי כמות המשאבים שברשותה? (כלכלי, פוליטי, פיזי וכו), מי שולט על חלוקת המשאבים? ומי מקבל החלטות על פעולות האחר?

לעיתים קרובות, הקבוצות החברתיות עתירות הכוח אינן מודעות או אינן ערות במידה מספקת לפערים שבינן לבין הקבוצות דלות הכוח. הסיבה לכך נובעת מהמחיר הפסיכולוגי שמתלווה להכרה באי־שוויון. האיום המיידי הוא שהכוח שיש לקבוצה החזקה ילקח ממנה, ואילו האיום הנוסף קשור בצורך בתפיסה עצמית חיובית ומוסרית של הפרט והקבוצה. הכרה מלאה באי־שוויון חברתי מייצרת מתח ואי־נוחות עבור הקבוצה עתירת הכוח כי היא זו שאחראית על מרבית המשאבים בחברה. לכן פעמים רבות ישנן הטיות שגורמות לקבוצה החזקה להיות בחוסר מודעות וערנות לאי־שוויון חברתי.

לדוגמה, בוועדת הקורונה נחשפו נתונים המצביעים על פער עצום במספר הבדיקות שניתנו לאוכלוסייה הערבית ביחס לאוכלוסייה היהודית. יו"ר הרשימה המשותפת איימן עודה אמר כי "הפערים בבדיקות הקורונה בין כלל הציבור לישובים הערבים מסכנים קודם כל את האוכלוסייה הערבית – ובהמשך את הציבור כולו. החירום תמיד מתעצב בדמותה של השגרה, והאפליה המערכתית נגדנו לא הפסיקה בגלל הקורונה. אנחנו חייבים שינוי דרסטי ביחס לחברה הערבית ומעולם לא היה משבר שהבהיר עד כמה כולנו שותפי גורל, ועד כמה האינטרסים והאתגרים שלנו משותפים. אנחנו מוכרחים להפיל את החומות המדומיינות שמפרידות בינינו, כי אפשר לנצח את הקורונה, אבל רק אם נאבק בה יחד".⁴

פער אחר שמתחדד בימים אלה בין האוכלוסייה הערבית והיהודית הוא הפער הדיגיטלי. ההנחיות של משרד הבריאות שחייבו להישאר בבתיים ואתגרי הלמידה מרחוק הביאו לכך שהאינטרנט הפך למענה העיקרי כמעט בכל תחומי החיים. חשוב לציין כי התושבים הבדואים בכפרים הלא מוכרים בנגב, שאינם מחוברים כלל לרשת החשמל, סובלים מנגישות מאוד נמוכה לאינטרנט. בדו"ח שפרסם איגוד האינטרנט הישראלי נמצא כי "רק כ-50% מהחברה הערבית בעלי נגישות לאינטרנט מהמחשב לעומת כ-80% בחברה היהודית". המעבר הכפוי למפגש וירטואלי עם קרובי משפחה וחברים, ללמידה מרחוק, לעבודה מהבית ולקבלת סיוע ממשלתי – כל אלה באמצעות האינטרנט, עלול להרחיב את הפערים החברתיים-כלכליים בין אוכלוסיות חזקות לאוכלוסיות מוחלשות בכלל, ובין החברה הערבית ליהודית בפרט.

לכן חשוב שנעודד במיוחד בימים אלה את הרגישות לאי־שוויון, נשים אותו על השולחן כדי לדאוג בשעת חירום ובשגרה לצמצום הפערים ולהביא לחברה צודקת ושוויונית יותר.

זה חשוב עכשיו כי ההשלכות המיידיות בבריאות לכלל החברה הן עצומות, אך הן גם אבני החוסן של חברה דמוקרטית בשגרה.

⁴ איימן עודה, 4 באפריל 2020. "מחדל בדיקת הקורונה באוכלוסייה הערבית". N12

הטיות פסיכולוגיות שעלולות להוביל מעסיקים להפלות חברי קבוצות מיעוט

שוק התעסוקה נמצא כעת במשבר עצום ושיעורי האבטלה הם גבוהים ביותר. בשנים האחרונות התחולל שינוי מבורך וקבוצות שסובלות מאפליה ומתתייצוג בתעסוקה התחילו

להשתלב בשוק העבודה. כעת קיים חשש עמוק שחבריהם – ערבים, חרדים, נשים, יוצאי אתיופיה, בעלי מוגבלויות ואחרים – יהיו האחרונים שיוחזרו לעבודה. אם אכן כך יקרה, תהיה פגיעה קשה מאוד בקבוצות המוחלשות ביותר בישראל, ובאותם עובדות ועובדים אשר על אף שמלכתחילה ניצבו בפניהם חסמים גבוהים, הצליחו במאמץ רב לפלס את דרכם לשוק העבודה.

הפסיכולוגיה החברתית מלמדת אותנו שיש הטיות טבעיות שעלולות לגרום למעסיקים לדחות לסוף את החזרתם של עובדים מאותן קבוצות מיעוט. ראו פירוט אותן הטיות וכן כלים שפיתחנו כדי לסייע למעסיקים להתמודד עמן בפרק "תעסוקה מגוונת, מכילה ושוויונית" בהמשך מסמך זה.

הזדמנויות מנקודת מבט של הפסיכולוגיה החברתית

על אף האתגרים הרבים שהמגפה מציבה בפנינו, המצב הנוכחי מזמן עבורנו גם הזדמנויות. ראשית, הקורונה היא אויב משותף לכלל האנושות, אי לכך ובניגוד לימי השגרה בהם האחר נתפס לעיתים כיריב, כעת כל בני האדם נמצאים באותו צד עם מטרה משותפת. בשל העובדה שהמגפה מהווה איום חיצוני לכלל האנושות, זוהי הזדמנות לעודד הזדהות גבוהה ולכידות חזקה יותר בקרב כל בני האדם החווים את אותן תחושות. חיזוק הזדהות המשותפת בין כולם, ללא קשר לשייכות הקבוצתית שלהם, עשויה להגביר גם את שיתוף הפעולה בין חברי הקבוצות השונות. שנית, אופי המגפה הוא כזה שמייצר תלות הדדית רחבה בין כלל האזרחים מכיוון שהמעשים של קבוצה אחת בהכרח משפיעים על קבוצות אחרות. כתוצאה מכך, ניתן לנצח את הנגיף רק בעזרת מאמץ משותף של כלל האוכלוסייה. מחקרים⁵ רבים בפסיכולוגיה חברתית הראו כי מטרה משותפת ותחושה של תלות הדדית הם קריטיים בחיבור בין קבוצות, והם בסיס חשוב לקידום יחסים טובים יותר בין חברי קבוצות שונות בחברה.

מסגור המלחמה בנגיף כמטרה משותפת לכלל האנשים, יצירת קטגוריית הזדהות רחבה הכוללת את כל חלקי החברה מצד אחד ואת הנגיף מהצד השני והדגשת התלות ההדדית הקיימת בין האזרחים - כל אלה הם בעלי פוטנציאל שיגביר את הדאגה והאכפתיות כלפי כלל האוכלוסייה, ויפחית מקרים של אפליה, של הדרה ושל גזענות הנוצרים בעקבות תחושת האיום המוגברת בעת הנוכחית.

ימי הקורונה מאפשרים לחברה הישראלית הזדמנות להמחיש את משמעות שיתוף הפעולה המוצלח בין חברי קבוצות שונות. אפשר וכדאי להפנות את המבט אל הצוותים הרפואיים, יהודים וערבים, שעובדים סביב השעון כדי להציל ביחד חיים, אל שיתוף הפעולה המוצלח של פיקוד העורף עם תושבי והנהגת יישובים חרדים וערבים, ואל עוד דוגמאות רבות של שילוב ידיים, שהראו לנו כי שיתוף פעולה וחיים משותפים הם אפשריים. אם זה עובד עכשיו בתקופת משבר, מדוע שלא יעבוד במקרים אחרים בחיי היומיום ובשגרה?

⁵ Muzafer, S. (1966). In common predicament: Social psychology of intergroup conflict and cooperation. Houghton Mifflin

מחקרים בעולם מראים כי בתקופת הקורונה הלכידות החברתית אכן עלתה. במחקר שנערך בארה"ב והשווה את הלכידות החברתית לפני ובזמן הקורונה, נשאלו הנבדקים: האם בחברה האמריקאית כל אדם דואג לעצמו? או האם כולם ביחד דואגים אחד למען השני? נמצא כי⁶ 90% מהאנשים השיבו בהסכמה לכך שכולם ביחד אחד בעבור השני. וזאת בהשוואה ל-63% שחשבו כך בשנה שעברה. עוד עלה כי 82% מהאנשים השיבו בהסכמה לכך שיש להם יותר במשותף, מאשר מה שמפריד, בינם לבין אחרים. מחקר דומה שנערך בבריטניה⁷, מצא כי משבר הקורונה חשף והעלה את המודעות לאי־שוויון במדינה.

גם כאן בישראל, במחקר שנערך באקורד בשיתוף פעולה עם מעבדת PICR⁸, נמצא כי מהמדגם היהודי בערך 80% מהמשיבים חושבים שמשבר הקורונה מזמן שיפור ביחסים ושיתוף פעולה בין יהודים וערבים. בקרב האוכלוסייה הערבית בישראל המחקר מצא כי 95% מהמשיבים חושבים שהמלחמה במשבר הקורונה היא משימה משותפת ליהודים וערבים. בפרק הבא נביא המלצות כיצד למנף את ההזדמנויות השונות.

⁶ [Hidden Tribes. \(2020\). COVID-19: Polarization and the pandemic.](#)

⁷ [More in Common. \(2020\). Insights on COVID-19 impact from forthcoming UK study](#)

⁸ "מגפת הקורונה עלולה להחריף את היחסים בין הקבוצות בישראל – אך יכולה גם לשמש כהזדמנות לשינוי חיובי". מחקר בתוך: אתר אקורד-פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי, האוניברסיטה העברית.

הצעות פרקטיות לדרכי פעולה בשדה

כפי שראינו בחלק הקודם, ההשלכות של מגפת הקורונה טומנות בחובן מתח מובנה בין הצורך בשיתוף פעולה מוצלח של כלל הקבוצות בחברה לבין תחושת האיום הקיימת בציבור. **בחלק זה נחבר את התובנות מהתיאוריה והמחקר אל פרקטיקות יישומיות בשדה החברתי, אשר יכולות לצמצם את הסכנות ולמנף את ההזדמנויות הטמונות במערכת היחסים שבין הקבוצות השונות בחברה בעת משבר הקורונה.**

הגבירו שיתוף פעולה באמצעות הבלטת הזהות המשותפת

ברמה הכללית גיבוש זהות משותפת שמדגישה את התלות ההדדית בין כולם, ללא קשר לשייכות הקבוצתית שלהם, עשויה להגביר שיתוף פעולה בין חברי קבוצות שונות. **עלינו להבליט ככל שניתן את מה שמחבר בינינו ולהדגיש שמטרות המאבק הזה משותפות לכולנו.** כי רק ביחד נצליח לנצח. בשפה המקצועית קוראים למהלך כזה רה-קטגוריזציה, כלומר יצירת קטגוריה חדשה ורחבה שמשותפת לקבוצות שונות והבלטתה במרחב הציבורי.

כדאי למשל להבליט את צוותי המחקר הבין-לאומיים בעולם, שעובדים יחדיו למציאת פתרון נגד וירוס הקורונה למען האנושות כולה. ואת צוותי הרפואה הרבים בישראל המורכבים מיהודים וערבים אשר נמצאים ביחד בחזית המאבק נגד הנגיף, ועובדים מסביב לשעון להצלת חיים ללא הבחנה בזהות המטופל. קבוצה של פעילים למען שותפות ערבית ויהודית בחרה להבליט שותפות זו בדרך מתוחכמת בדף פייסבוק מיוחד "**אומרים תודה לגיבורי הרפואה**". זו דוגמה לפעולה של

הגברת שיתוף פעולה באמצעות הבלטת הזהות המשותפת. **קידום הרעיון של הזהות המשותפת החדשה ותחושת שותפות הגורל במאבק בנגיף, עשויה להגביר את הדאגה והאכפתיות כלפי כל האוכלוסייה ולהפחית מקרים של אפליה, הדרה וגזענות הנוצרים בעקבות תחושת האיום המוגברת בעת הנוכחית.**

דרך נוספת להגברת שיתוף פעולה וערבות הדדית קשורה לרגש הנקרא התעלות מוסרית (moral elevation). זוהי למעשה תחושה של התרוממת רוח והשראה המתרחשת כשאנחנו רואים אנשים אחרים עושים מעשים טובים ומוסריים עבור הזולת. חווית הרגש מעודדת בצורה משמעותית התנהגות פרו-חברתית המאופיינת בטוב לב, בנדיבות ובעזרה לאחר. המסקנה אם כן היא, שעלינו לעודד ולייצר, ככל שניתן, יוזמות מסוג זה במרחבים בהם אנו נמצאים.

מעבר לכך, רצוי לפרסם ולשתף דוגמאות ליוזמות כאלה כדי לתת להן תוקף והבלטה וכך לעודד יוזמות נוספות. יותר מזה, יוזמות משותפות בין קבוצות שונות המדגישות עשייה למען הזולת עשויות לשמש דוגמאות מצוינות לשותפות גורל וערבות הדדית הנדרשות כדי לצלוח את המשבר. דוגמה נהדרת ליוזמה מהשטח המשלבת עזרה לזולת, ערבות הדדית ושימוש בקטגוריה חברתית מכלילה בימי הקורונה היא האתר "["ישראלים לישראלים"](#) שמחבר בין מתנדבים ברחבי הארץ לאנשים מכל הקבוצות בישראל הזקוקים לעזרה בתקופה מאתגרת זו.

הפחיתו שנאה והגבירו תקווה באמצעות חיזוק האמונה בשינוי

אמונה בשינוי היא למעשה המידה בה האדם מאמין או לא מאמין ביכולתם של בני אדם, וביכולתן של קבוצות ומערכות יחסים בין קבוצות להשתנות. מחקרים רבים מראים כי **חיזוק האמונה ביכולתם של בני אדם וקבוצות להשתנות מובילה ליצירת עמדות ורגשות חיוביים יותר כלפי קבוצות אחרות בחברה.**

שנאה נוצרת כאשר אנשים תופסים את מושא השנאה כרע מטבעו, כמו גם חוסר האמונה ביכולתו להשתנות. שני אלה מובילים לרצון להרוס, לפגוע ובמקרים קיצוניים אף להשמיד את השנוא. **לכן הטמעת האמונה, שקבוצות יכולות להשתנות, עשויה לפרק את התשתית התפיסתית של השנאה.** כאשר הצד השני ייתפס כמי שמסוגל להשתנות, מערכת היחסים עמו תיתפס בהתאם ותהיה ניתנת לשינוי. במצב זה, ההתנהגות הפוגענית של האחר תוכל להיות מיוחסת יותר לסיטואציה והיבטים חיצוניים ופחות לאופי ולמהות שלו. התפיסות השליליות כלפיו יתמתנו והתפיסות החיוביות יעלו, וכך האפשרויות של תיקון, של מוכנות לקרבה ושל פשרה יהיו רלוונטיות יותר.

מנגד, **תקווה הינה היכולת לדמיין ולהאמין בעתיד טוב יותר.** מחקרים מצביעים כי הנגשת מסרים המדגישים את יכולתן של קבוצות שונות להשתנות ולהתגבר על משברים, מורכבים ככל שיהיו, יכולה להגביר את רגש התקווה והאופטימיות. מחקרים נוספים מצאו כי תחושה של תקווה מגבירה את הפתיחות כלפי קבוצות אחרות, מקדמת יצירתיות במציאת פתרונות למשבר וגם את הנכונות לפשרות למען עתיד טוב יותר.

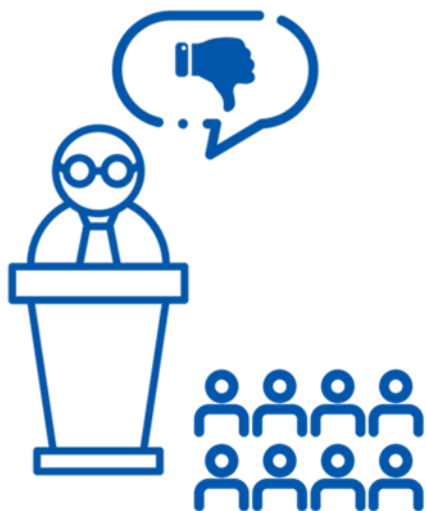
מתוך כך, לרגשות חיוביים והן לרגשות שליליים יש תפקיד משמעותי בעיצוב היחסים בין הקבוצות השונות בחברה. בתקופות חירום, כמו המגפה הנוכחית, ההשפעה מתחדדת אף יותר ומייצרת השלכות על ההיבט הבין-קבוצתי. לכן הטמעת האמונה בשינוי עשויה להפחית את המתח הבין-קבוצתי באמצעות הגברת רגש חיובי כמו תקווה ואף להפחית רגש הרסני כמו שנאה.

אחת הדרכים להטמעת האמונה, שביכולתן של קבוצות להשתנות, היא באמצעות הצגת דוגמאות מההיסטוריה האנושית שמדגימות את תהליכי השינוי של חברות במקומות שונים בעולם. למשל, יחסי שחורים-לבנים בארצות הברית וזכות ההצבעה לנשים. אפשרות נוספת

היא להאיר תהליכי שינוי עכשוויים של קבוצות שונות בחברה הישראלית בעת משבר הקורונה. בישראל, ניתן לציין את השינוי שחל בקרב הציבור החרדי, לאחר הפנמה של יישום ההנחיות, וכן את שיפור היחסים בין פיקוד העורף לתושבי היישובים הערבים בעת משבר הקורונה. הרעיון הוא לקדם את האמונה כי שינוי הוא אפשרי. כדאי לעשות זאת כמובן גם במערכת החינוך באמצעות מערכי לימוד במסודות החינוך הפורמליים והבלתי פורמליים. ראו לדוגמא⁹ מערך שיעור בנושא זה שפותח במרכז אקורד.

הימנעו משימוש בסטריאוטיפים שליליים

אנו ממליצים לתמוך ולקדם אמירות הטרוגניות מורכבות על קבוצות שונות, ולספק דוגמאות שסותרות את הלך הרוח התקשורתי, שלרוב מציג תמונה סטריאוטיפית וחד-ממדית של קבוצות שונות בחברה. קידום תפיסה הטרוגנית של קבוצות חוץ נועד לצמצם את נטייתם של אנשים לראות את חברי קבוצת החוץ כדומים זה לזה. יתרה מזאת, במחקרים שבדקו השפעה של דוגמאות, שסותרות את הסטריאוטיפים הרווחים בציבור כלפי קבוצות שונות, נמצא כי התערבות מסוג זה הצליחה לשנות סטריאוטיפים שליליים ואף הביאה להפחתה בחשיבה סטריאוטיפית באופן כללי.

אפשרות נוספת להפחית תפיסות שליליות היא באמצעות הצגה של ביקורת פנימית בקרב קבוצה מסוימת, לאנשים אשר לא משתייכים לאותה קבוצה. למשל, כאשר אריה דרעי הציג לחילונים את הביקורת הפנימית שהביע על הציבור החרדי, וטען שעליהם לעשות חשבון נפש בעקבות אחוז הנדבקים הגבוה בקרבם בעת משבר הקורונה. **מחקרים מצביעים שהשפעת החשיפה לביקורת הפנימית של קבוצה מסוימת מובילה להתגמשות וריכוך בעמדות כלפיה, וכן מגבירה את הפתיחות ואת התפיסה של אותה קבוצה כהטרוגנית יותר.**

קידום השיח ההטרוגני והצגת תמונה באופן רב-מימדי אפשרית בפלטפורמות שונות. למשל, באמצעות שיתוף של תוכן ברשתות החברתיות שמציג את רוב הציבור החרדי שאכן הקפיד על ההנחיות. וחשוב כמובן לפעול גם בשדה החינוכי. ראו להלן¹⁰ מערך שיעור שפיתחנו במרכז אקורד המדגים את השימוש בעקרונות אלו של הפחתת ראייה סטריאוטיפית.

⁹ "תקוה בימי קורונה". מערך יחידת לימוד בתור: אתר אקורד-פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי האוניברסיטה העברית

¹⁰ "ייצוג תקשורתי וסטריאוטיפים דרך מקרה בוחן: הצגת הציבור החרדי בזמן משבר הקורונה". מערך יחידת לימוד בתור: אתר אקורד-פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי, האוניברסיטה העברית

היכנסו לנעליו של האחר והגבירו אמפתיה

המשבר הנוכחי, בשל ממדיו ואופיו הגלובלי, מספק לנו הזדמנות ייחודית להסתכל על האנושות בכלל ועל החברה בישראל בפרט, באופן מכליל של חברה אחת הנאבקת יחד מול אויב משותף בדמות נגיף הקורונה. יש יותר תלות הדדית רחבה בין כלל אזרחי העולם וכך גם בקרב אזרחי ישראל למען המטרה המשותפת. הזדמנות זו מאפשרת הרחבה של רמות האמפתיה כלפי קבוצות אחרות. **המציאות הנוכחית מאפשרת לא רק "להיכנס לנעליים של האחר", אלא להרגיש באופן מוחשי את אותה תחושת האיום שחווים אנשים מקבוצות שונות בישראל ובעולם. יש כאן למעשה תהליך של לקיחת פרספקטיבה ממשית של האחר באופן שחיי היום-יום ומערכות החיים הנפרדות אינן מאפשרות שיקרו בשגרה.**

מחקרים בפסיכולוגיה חברתית מראים כי תחושת האמפתיה כלפי האחר בימי הקורונה מגבירה את השמירה על ההנחיות. אך להגברת תחושת האמפתיה יש חשיבות נוספת בכך שהיא רכיב משמעותי בעיצוב היחסים הבין-קבוצתיים. עוד מחקרים מראים כי **אמפתיה מסייעת בתהליכי פיוס חברתיים בכך שהיא מגבירה את המוכנות שלנו לסלוח על התנהגויות פוגעניות שנעשו בעבר.** היא מפחיתה ראייה סטריאוטיפית והומוגנית של קבוצות אחרות,

ולכן היא משמעותית בקידום יחסים טובים יותר. **דרך אפקטיבית להגברה של תחושת האמפתיה היא להבליט את הזהות והסיפור האישי של אנשים מקבוצות שונות המתמודדים עם המגפה.** המחשת הקושי המשותף לכולנו בדרך זו, עשויה לייצר הזדהות בין אנשים שונים החווים חוויה דומה, ולמעשה להרחיב את ההזדהות וההבנה במישור הריגשי בנוסף למישור הקוגניטיבי, שיחד יובילו לתחושת אמפתיה. עוד דרך להגברת אמפתיה היא בהצגתה כמשאב שאינו מוגבל, כך שתחושת אמפתיה כלפי קבוצות אחרות במצב חירום ובשגרה לא תבוא על חשבון האמפתיה שאנשים יחושו כלפי קבוצת הפנים, חברי קבוצתם.

תוצרים וכלים שפותחו באקורד בתקופת הקורונה

לסיום, אנו רוצים לשתף אתכם בכמה מהתוצרים שפיתחנו באקורד, בתקופת הקורונה, בתחומים של חינוך לשותפות, תעסוקה מגוונת ומחקר יישומי. כלים אלה נועדו לסייע בהתמודדות עם האתגרים שביחסים בין הקבוצות, כאשר הם מיישמים את העקרונות וההצעות מעולם הפסיכולוגיה החברתית שהוצגו לעיל. הכלים פותחו במרכז אקורד בחודשים מרץ עד יוני 2020 ונמצאים מאז בשימוש בידי גורמים רבים. צוות אקורד פיתח ופרסם את התוצרים במטרה לספק כלים מעשיים שיאפשרו לאנשים להתמודד בצורה עילה עם האתגרים, וכן לנצל את ההזדמנויות לשיפור וקידום היחסים דווקא בתקופה זו.

תעסוקה מגוונת, מכילה ושוויונית

מנהלות ומנהלים רבים מתמודדים כעת עם הצורך לקבל החלטות מורכבות בפרק זמן קצר. כמו כן עליהם להתמודד עם חוסר ודאות אישית ומקצועית, עם ירידה דרמטית בפעילות הארגונית, עם ירידה בהכנסות ואתגר תקציבי קריטי, ופעמים רבות גם עם צמצום בכוח אדם.

מצד העובדים, חשוב שנזכור שרבים מהם מתמודדים עם חוסר ביטחון תעסוקתי וחרדה כלכלית קיומית, עם אתגרים אישיים ומשפחתיים ואתגרים הקשורים לתשתיות. כל אלה משליכים על היכולת שלהם לעבוד מרחוק ונוספים לאיום הבריאותי עליהם. ראוי לשים לב במיוחד לקבוצות שסובלות מאפליה בשוק העבודה כמו ערבים, חרדים, יוצאי אתיופיה, נשים, עובדים מבוגרים, בעלי מוגבלויות ועוד. אלה עלולים להיות הראשונים שמוצאים לחל"ת בזמן הצמצום ולהיות האחרונים לחזור לעבודה. כמו כן הם עלולים להיתקל בקשיים נוספים הקשורים לאי־שוויון הנטוע במבנה המשק והחברה.

כל ארגון מתמודד עם האתגרים הללו באופן הייחודי לו, תוך סכנה לפגיעה בגיוון ובהכלה של הארגון (Inclusion and Diversity). גיוון מתייחס לתמהיל הקבוצות החברתיות בארגון וההכלה מתייחסת לשיתוף פעולה מלא של כלל העובדים בשיח ובהזדמנויות, בכל דרג.

אתגר הניצב בפני הדרג הניהולי הוא כיצד לשמר גם כעת את השיח, את המדיניות ואת הפרקטיקות התומכות בגיוון ובהכלה. במרכז אקורד פיתחנו מדריך שמטרתו לצייד מנהלות ומנהלים בכלים מעשיים לשימור ולקידום גיוון והכלה גם בעת תקופת הקורונה. הכלים מבוססים על ידע פסיכולוגי־חברתי הבוחן את נקודת המבט של יחסים בין קבוצות. פרקטיקות וכלים אלה ישתלבו בארגז הכלים הניהולי ויאפשרו לשכלל את המיומנויות הניהוליות הנדרשות כדי לקדם גיוון והכלה בשגרה ובזמן משבר.

המדריך: [תעסוקה מגוונת בארגונים גם בימי קורונה](#) - מדריך מעשי למנהלות ומנהלים [נמצא בגרסה מלאה ובגרסה מקוצרת באתר אקורד](#)¹¹.

¹¹ "תעסוקה מגוונת בארגונים גם בימי קורונה - מדריך מעשי לניהול מגוון". מדריך מקוון בתור: אתר אקורד - פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי, האוניברסיטה העברית

בנוסף, כיוון שארגונים ממשיכים בגיוס עובדים חדשים, וחלק מהראיונות מתקיימים כעת באופן מקוון, וכן בשל החשש להתעצמות הטיות בראיונות מסוג זה - **פיתחנו מדריך אשר מציע דרכים לקיום ראיון מקוון אשר יהיה הוגן יותר בבסיסו בכלל, ובפרט כשמדובר במועמדות ומועמדים המשתייכים לקבוצות גיוון.**

[המדריך "מתקוונים לגיון" - המלצות לניהול ראיון מקוון לקהל מגוון¹²](#)

בתוך כך גם התאמנו את הכלים שלנו לקידום גיוון והכלה לפלטפורמה הדיגיטלית ואת ניתוחי המקרה והדוגמאות, לעת הנוכחית.

החשש המרכזי של אקורד, ביחס לתעסוקה מגוונת, הוא שחברי קבוצות הגיוון יהיו האחרונים שהמעסיקים יחזירו מהחל"ת. שכן הפסיכולוגיה החברתית מלמדת אותנו שיש כמה הטיות טבעיות שעלולות לגרום למעסיקים לדחות לסוף את החזרתם של אותם עובדים. ראשית, בתקופות של חרדה, חוסר ודאות כלכלי ואיום בריאותי, גוברת הנטייה הטבעית של אנשים להעדיף את חברי הקבוצה שלהם. נטייה זו מכונה בפסיכולוגיה חברתית "העדפת קבוצת הפנים". שנית, בתקופה כזו של לחץ ואיומים אנשים נוטים באופן טבעי לקחת פחות סיכונים. למנהלים רבים יהיה קל יותר והם ירגישו בטוח יותר להחזיר לעבודה אנשים שדומים להם, ולכן הם מבינים אותם וסומכים עליהם יותר. שלישית, בעת משבר הקורונה התעצמו סטריאוטיפים כלפי קבוצות שונות בחברה בישראל ובמיוחד כלפי האוכלוסייה החרדית.

ראו להלן קישור לטור דעה של רון גרליץ, מנכ"ל אקורד, אשר טוען שהשילוב של שלושת ההטיות הללו הוא רב עוצמה ועלול לגרום למנהלים להעדיף בהחזרה לעבודה את העובדים הדומים להם. ובכך להביא לפגיעה קשה וארוכת-טווח במצב התעסוקה של הקבוצות המוחלשות. הוא טוען שזה תרחיש בלהות לכל מי שמאמין בזכות לשוויון בתעסוקה ובחשיבות העצומה של שוק עבודה מגוון ומכיל. והוא קורא למעסיקים לקחת בחשבון את אותן הטיות פסיכולוגיות בעת קבלת החלטה על החזרת עובדים.

[מעסיקים, אל תיתנו לעובדים החלשים לשלם את מחיר המגפה, רון גרליץ, דה מרקר](#)

¹³ [19.05.2020](#)

ועוד להלן טור דעה של ד"ר אורנית רמתי דביר וד"ר רונה שטיין, מנהלת וחוקרת ראשית של תחום התעסוקה באקורד. הטור פורסם בכלכליסט ב-20.6.20 ועסק באתגרים ובהזדמנויות לקידום תעסוקת חרדים בעקבות משבר הקורונה. הן הצביעו על שינויים המתרחשים בשדה התעסוקה של החרדים בעקבות הקורונה, על התגברות הנכונות של חרדים להשתלב בעולם התעסוקה מצד אחד ועל התגברות

¹² "מתקוונים לגיון - המלצות לניהול ראיון מקוון לקהל מגוון". מדריך מקוון בתור: אתר אקורד-פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי, האוניברסיטה העברית

¹³ רון גרליץ, 2020. "מעסיקים, אל תיתנו לעובדים החלשים לשלם את מחיר המגפה". TheMarker 18 במאי.

הסטריאוטיפים כלפי חרדים מצד שני. הכותבות קראו לממשלה ולמעסיקים להגיב לשינויים המתרחשים בקרב הציבור החרדי ולקדם מוכנות מצד המעסיקים לשילובם בשוק העבודה. [המשבר - הזדמנות לקידום תעסוקת חרדים, ד"ר אורנית רמתי-דביר ד"ר רונה שטיין, כלכליסט, 20.6.20](#)¹⁴

חינוך לשותפות

תחום החינוך לשותפות באקורד מפתח פרקטיקות, המבוססות על ידע ותכנים מעולם הפסיכולוגיה החברתית, לקידום חינוך לשותפות בבתי ספר ובמסגרות חינוכיות שונות.

כבר בתחילתו של משבר הקורונה פיתחו בתחום החינוך לשותפות באקורד, חמישה מערכי שיעור המתייחסים לסוגיות אקטואליות ביחסים שבין קבוצות בחברה בישראל. המערכים מבוססים על עולם הידע של הפסיכולוגיה החברתית, ועל האתגרים וההזדמנויות אשר הצגנו במסמך זה. מטרתם לאפשר לאנשי החינוך וההוראה להתמודד עם אותם האתגרים, ולנצל את ההזדמנויות בהקשר ליחסים בין קבוצות בחברה בישראל. מערכי שיעור אלה נותנים מענה מותאם ואיכותי למורים ולאנשי חינוך אל מול אתגר ההתייחסות של השפעת המשבר על יחסים בין קבוצות וכן מול אתגר הלמידה מרחוק.

המערכים מיועדים לתלמידי תיכון בחינוך הפורמלי והבלתי פורמלי. כדי להקל את השימוש במערכי השיעור הם הותאמו גם להוראה מקוונת ויש בכל יחידת לימוד גם מצגת המלווה כל נושא. מערכי השיעור הותאמו ותורגמו גם [לערבית](#).

מערכי השיעור עוסקים בנושאים אלה:

1. שותפים במאבק נגד הקורונה: מה ניתן ללמוד מצוותי הרפואה, בהם עובדים יחד ערבים ויהודים, בעת משבר הקורונה?
2. חרדים מחרדים: ייצוג תקשורת וסטריאוטיפים דרך מקרה בוחן של הצגת הציבור החרדי בתקשורת בזמן משבר הקורונה
3. אי־שוויון בימי הקורונה
4. חגים ומועדים בימי הקורונה
5. מה השתנה במשבר הזה? – על משברים, שינויים ותקווה (גם) בימי קורונה

תחום החינוך לשותפות במרכז אקורד פועל בשיתוף פעולה עם הגופים הבאים: [המטה לחינוך אזרחי ולחיים משותפים - משרד החינוך](#), קרן לאוטמו, מנהל החינוך בתל אביב-יפו ומיזם [תקווה ישראלית](#), מיזם משותף של בית הנשיא וקרן לאוטמו. כל מערכי השיעור בעברית ובערבית, לחינוך הפורמלי והבלתי פורמלי נמצאים באתר אקורד¹⁵.

¹⁴ אורנית, רמתי-דביר ורונה, שטיין, 2020. "המשבר-הזדמנויות לקידום תעסוקת חרדים". כלכליסט, 19 ביוני.

¹⁵ "מערכי שיעור בתחום יחסים בין קבוצות ללמידה בימי קורונה". בתוך: אתר אקורד-פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי, האוניברסיטה העברית.

מחקר יישומי וייעוץ לארגונים

כפי שתואר במסמך זה, התפשטות הקורונה מציבה בפני החברה בישראל אתגרים משמעותיים בתחום היחסים שבין הקבוצות השונות בחברה, ובמיוחד בהקשר ליחסים שבין חרדים וחילונים ובין יהודים וערבים. בחודש אפריל 2020 בעיצומו של משבר הקורונה, הייתה אקורד שותפה בביצוע של סדרת מחקרים בשיתוף עם מעבדת המחקר PICR באוניברסיטה העברית. המחקרים ביקשו לבחון את התפיסות והרגשות הדומיננטיים בחברה בישראל בהקשר של משבר הקורונה, הן כלפי המגפה והן כלפי קבוצות חברתיות שונות. הממצאים מתבססים על שלושה מערכי מחקר שהתמקדו בחברה היהודית הלא-חרדית, בחברה החרדית, ובחברה הערבית. המחקרים מיפו את רמות האיום בקרב כל אחת מהקבוצות ובדקו את הקשר בין תחושות האיום השונות ורמות העוינות שבין הקבוצות.

תוצאות המחקר הראו כי מגפת הקורונה עלולה להחריף את היחסים הבין-קבוצתיים בישראל, עם זאת הם גם הראו שיש מקום לאופטימיות והמגפה יכולה לשמש גם מנוף לשינוי חיובי.

המחקר "מגפת הקורונה עלולה להחריף את היחסים בין הקבוצות בישראל - אך יכולה גם לשמש כהזדמנות לשינוי חיובי" נמצא באתר אקורד¹⁶ וכן סוקר בהרחבה בעיתון ידיעות אחרונות ב-21.05.20 תחת הכותרת: "הנגיף החברתי"¹⁷. בימים אלה אנו מניעים מחקר רחב היקף לבדיקה של השפעת הקורונה על היחסים שבין החברה החרדית לכלל החברה בישראל.

בהתבסס על מחקרים אלה ועל הידע התיאורטי בפסיכולוגיה חברתית, אנו מייעצים לארגונים וגופים שונים כיצד להתמודד עם השפעות המגפה על יחסים בין קבוצות.

¹⁶ "מגפת הקורונה עלולה להחריף את היחסים בין הקבוצות בישראל - אך יכולה גם לשמש כהזדמנות לשינוי חיובי". מחקר בתוך: אתר אקורד-פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי, האוניברסיטה העברית.
¹⁷ "הנגיף החברתי", אסף יערי, 20 במאי 2020, ידיעות אחרונות.

סיכום

ההיסטוריה מלמדת אותנו שיש לבני האדם יכולת מופלאה להתגבר ולצמוח ממשברים. יש ביכולתם של בני האדם לייצר שינוי משמעותי בתפיסות ובעמדות כלפי קבוצות אחרות, ובכך לייצר עתיד טוב יותר.

אנחנו במרכז אקורד מאמינים שהדבר נכון גם בעת הזו. במחקרים שערכנו בתקופת הקורונה ראינו כי הרוב המוחלט של החברה בישראל מאמין שהמשבר מהווה הזדמנות משמעותית לשיפור היחסים ושיתוף הפעולה בין הקבוצות השונות. עובדה זו מעודדת ומחזקת את ההשערה **שפילוג חברתי אינו גזרת גורל. ישנה האפשרות כי שותפות הגורל והתלות ההדדית, הנדרשים בימים אלה, יצעידו אותנו למחוזות טובים יותר של יחסים בין הקבוצות השונות המרכיבות את החברה הישראלית.**

צוות מרכז אקורד ממשיך גם בימים לא פשוטים אלה לסייע ולעמוד לרשותם של הגורמים והגופים המקדמים יחסים שוויוניים, סובלניים ומכבדים בין הקבוצות השונות בחברה בישראל. ההצלחה שלהם תהיה ההצלחה של כלל החברה בישראל ותבטיח עתיד טוב לכולנו בארץ הזו.